

УЛЛУ ХОРЛАМНЫ БАЙРАМЫ БЛА, СЫЙЛЫ ЖАМАУАТ!

Шабат кюн, хычауман ай (май), 6, 2023 жыл

№ 52 (21254)

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Махтау санга, кишилик!

Сермешледе кѣп душман жыйынланы
Ууата, урушла баргъан кюнледе,
Жолланы кызырта жигитле къаны,
Биз артха, кюнчыгыш таба, келгенде, -

Жюрекле кюе эдиле бушуудан,
Солдат кезледе уа - жилимукъ толу.
Кѣпле кьоркъа эдиле, кюнчыгышдан
Артха айланмаз деп урушну жолу.

Кьоркъакъла кьоркъудла душман аллында,
Кюч кѣралмай аны аллын тыяргъа.
Хомухла: «Бир кишини да кьолундан
Келмез, - дедиле, - аллай кюч жыяргъа».

Биз а биле эдик, ол заман бизден
Кьурч къатылыкъ излей эди, тѣзюмню.
Бизни бар ышаныуубуз эдинг сен,
Сакълай эдик сени таукел сѣзюнгю.

Энтта да мамырлыкъны жылларында,
Емюрню тюз жолунда бараса сен,
Тюзлюк байрагъы - халкъла кьолларында,
Аланы насыпха чыгъараса сен.

Келгенибизча, барыбыз ызынгдан
Бютюнда жарыкъ танлагъа тюберге.
Деу кишилик! Батмазлыкъ жулдузунга
Уланлыкъ кьулдукъ этербиз емюрге...

ОТАРЛАНЫ Керим.

Кѣрмюч

«Шимал Кавказы кезиюу келгенди, аны бошуна оздурмазгъа керекбиз»

Минеральные Воды сахарда «Минводы-ЭКСПО» арада биринчи Кавказ инвестициялы кѣрмюч ѳтгенди. Юч кюнню ичинде анга талай адам къатышханды, ол санда Россейни кырал кьулдукъчулары, СКФО-да регионланы башчылары, белгили компанияланы, корпорацияланы, биригулени таматалары, бизнесменле, тыш кыраллы келечилери да.

Кѣрмючню кезиюунде жангы инвестициялы проектлени эмда регионланы презентациялары, бизнесге онгла эмда айнытыу амалла, дагъыда туризм, агропромышленность комплекс, иш бла жалчытыу, транспорт, инфраструктура, ЖКХ, энергетика, финансла сфералада жумушлагъа эмда тыйгъычлагъа жораланган тюбешюле, "тѣгерек столла", ушакъла бардырылгъандыла. Алагъа къатышып, белгили экспертлени оюмларын эшитирге, Шимал Кавказда республикаланы онгла-

рын толуракъ сюзерге боллукъ эди. Кѣрмюч РФ-ни Правительствосуну Председателини орунбасары **Александр Новакны**, Президентни СКФО-да толу эркинликке келечиси **Юрий Чайканы** эмда Ставрополь крайны башчысы **Владимир Владимировну** алгъышлау сѣзлеринден башланганды. «Къыралыбызны бек магъаналы регионуну – Шимал Кавказгъа, бу кѣрмюч бардырылгъаны ахшы шартды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Махтаулыкъ

3 бет

Малкъар халкъны кѣп жигит жашы Улуу Ата журт урушда къыралыбызны жалынчакъсызлыгъын кьоруулай, атлары ѳчюлмезлик отну жилтинлери болгъандыла. Ксаналаны Харунну жашы Ибрагимди миллетни аллай батыр уланларындан бириди.

Къызыл Жулдузну
ордени бла юч кере саугъаланганганды

Хурметлеу

10 бет

Быйыл майда фронтчу Гочияланы Кичибатырны жашы Назирге жюз жыл толлукъ эди. Анга жораланган эсерюу кюн фронтчуну туугъан эм жашагъан эли Тебен Чегемде орта школда бардырылгъанды.

«Ол жашаугъа
башха тюрлю къарай эди»

Тюбешу

Ушакъны ёзеги – энчи аскер операциягъа кыатышханлагъа бла аланы юйюрлерине къайгырыу

КЪМР-ни Башчысы Казбек Коков Россей Федерацияны Президентинде Адамны эркинликтери жаны бла полноценный Мария Львова-Белова бла «Жигитлине сабийлери» проектне сюзгенди.

Проект РФ-ни Президенти Владимир Путини башламчылыгы бла энчи аскер операциягъа кыатышханлагъа тутхучу-

лукъ этер мурад бла къуралган «Ата журтну къоруулачулары» фонд бла бирге бардырылдыкыды. Аны къурауну ниети КЪМР-ни Башчысы энчи аскер операциягъа кыатышхан жерлешлерибиз бла тюбешгенде жаратылган эди. «Аланы тиле-ктери жангыз да бу болганды: юйюрлерине билеклик этерге. «Жигитлине сабийлери» проект

ма аны ючюн къуралганды. Анга быйыл апрельде хазырланып башлагъанбыз, августда жашауда бардырыгъады умутубуз. Аны амалларын жарашдыра турабыз, юйюрле бла ишлери адамла да сайланадыла», – деп, Казбек Коков проектни офиси «Эльбрус» корпоратив университетде орналыгын билдиргенди.

Ушакъны кезиунде ёсюп келген тёлую юретиуге, битеуроссей хазналаны, бек алгъа уа тёрели юйюрно, кеп сабийле ёсдюрюню институтларын сакълаугъа энчи эс бурулганды. Осал кылыкълар сабийлеге бла акылбалыкъ болмагъанлагъа аныгъатуй, юретиу жаны бла да болушлукъ этиуну, окъуу юйледе

психология службаны ишин игилендируню амаллары да сюзюлгендиле.

КЪМР-ни Башчысы Мария Алексеевнагъа Къабарты-Малкъарны жокълагъаны эмда «Жигитлине сабийлери» республикалык проекты тутхучулукъ этгени ючюн жюрек ыразылыгын билдиргенди.

АХШЫ УМУТЛА

Къазаут башланганда, Ксана улу алыкъ сабий эди дерге боллукъду. Онсегиз жылы энди толгъан жаш жашауда не көрген болур? Нальчикни педучилищесин бошاپ, туугъан эли Огъары Малкъаргъа къайтхан Ибрагимни ахшы умутлары алда эдиле. Сабийлеге билим берирге, илмулагъа кез ачаргъа, аланы Ата журтубузгъа соймлекликке юйретирге итингенди жаш устаз.

Алай аны бу ахшы умутлары толмадыла – Ата журтубузгъа душман чапды. Анга къажау къазаутха кеслерини ыразылыкълары бла фронтха кетгенлени ал сатырында Ибрагим да атланганды къыралны къоруларгъа.

Георгиевск шахарда политруклары хазырлагъан алтайлыкъ курсланы бошاپ, таулу жаш эскадронну политрукуну орунбасарыны къуллугъунда 115-чи атлы аскер дивизияны 316-чы полкунда ашырылады.

БИРИНЧИ СЫНАМ

1942 жыл. Фронтда бютюн къыйын заман. Немисли фашист аскерле, тохтаусуз алгъа бара, Шимал Кавказы тийресине жетгендиле. Ол кезиуде 115-чи атлы аскер дивизия Ростов шахарны тийресинде Большая Мартыновка элге жете-жетмеж душман аскерлерге тюбейди. Былайда Ксана улу биринчи аскер сынамындан өтгенди. Юч взводу командирлери сермешни кезиунде жан бергенлери къазаутаны барыуна улуу хата салыргъа боллукъду. Аны анылап, бу жуагалы борчун алайда Бёзюланы Муха кесине алады, Ксана улулгъа уа, взводладан къалгъанлары жыйып, къуралган бёлюмге таматалыкълары этерге бююрады.

Аскериле алайдан бир атлам артха этмеге ант этедиле: околлагъа жерлешип, Ново-Николаевка эли къуршалгандыла. Алай гитлерчиле Кавказы

алыргъа улуу кюч салгандыла. Ма бу сермешге да ала танклары атхандыла. Бу огъурсуз, от бла ёлюм келтирген, тегерекни жандырган машиналары араларында кенглик отуз метр да болмаз. Тамата лейтенант Бёзюланы Муха, гранатомётдан от ачып, төрт фашист танкны чачдырган эди, кеси да жигитча өлгенди.

Ибрагим къазаутны эсгер-

Махтаулыкъ

Къызыл Жулдузну ордени бла юч кере саугъаланганды

Малкъар халкъны кеп жигит жашы, Улуу Ата журт урушда къыралыбызны жалынчакъсылыгын къоруудай, атлары ёчюлмезлик отну жилтинлери болгандыла. Ксаналаны Харунну жашы Ибрагим миллетни аллай батыр уланырандан бириди.

ген кезиуде, дайым да Бёзю улулу жигитлигин айта, ол саугъаланмай къалгъанына бек жарысганды. Урушдан сора ол, тарых тюзлюкню тохташдырыр ючюн, билген амалын аямай, тилекле, къагытла жазып кеп турганды. Ол Муханы жигитлиги унутулмаз, ёлгенден сора да саугъасын тапдырыр ючюн къолдан келгенни этгенди, алай муратына жеталмагъанды.

Дагыда Ксана улу ёмюрюню ахырына дери Атабийланы Дугану жашы Магометни да унутмаганды. Ол Ибрагимни аскерчиликни тасхаларына юйретген устазы болганды дерчады.

СТАЛИНГРАДНЫ АЗАТЛАРГЪА!

Сталинград ючюн къазаут урушну барыуун турлендирген, битеу къыралыбызны къадыра бла байламлы сермеш болганды десек, жангыллыкъ

тойюлбоуз. «Бизни Орджоникидзеге ашырадыла. Анда жангы аскерчи къауумла къурап, полкубузну Малгобекни тийресине ашырадыла. Мени сауут-саба берген къауумгъа командир этип саладыла. Бек жуагалы жумуш эди ол», – деп эсгеричю эди ол кюлерин Ибрагим.

Августда ачы сермешленден аны Ксана улу жаралы болады. Аны буунуну баш жа-

атланганды. Польшаны эркин этуу къазаутха киргенди, Висла черекден жюзюл өтгенди. Сандамир плацдармда сермешке кёргозтген жигитлиги ючюн Къызыл Жулдузну ордени бла экинчи кере саугъаланганды.

Саугъалау документде былай жазылыпды: «Батальон Матковица-Ендженюв жолгъа чыккъандан сора, жолдаш Ксанав башчылыкъ этген взвод къачып

ны араларында байламлыкълары тюз жарашдыра биледи. Урушну турмуун иги анылап, къорууланууну тюз къурайды. Тактика жаны бла да билим улуула. Не ауур сермешде да жигит, батыр, оюну болжалсыз толтура билгени ючюн юч кере Къызыл Жулдузну ордени бла саугъаланганды. Политика жаны бла билимли, кючлюк, Ата журтуну бла Ленинни ишине кертичи, кесине бла аскерчилерине да чынты офицерди».

НАСИЙХАТЧЫЛЫКЪ

Урушдан Ксаналаны Ибрагим 1947 жылда къайтханды. Аны кёкюрюгинде Къызыл Жулдузну юч ордени бла оюч майдалы жылтырагандыла: «Кавказын къоруулагъаны ючюн», «Берлинни алгъаны ючюн», «Праганы азатлагъаны ючюн» эм башчала.

Туугъан жерине къайтыр амалы болмагъан Ксана улу Къыргызстан Иваноно аты районну Киров элини орта школуну директору болуп ишлеп турганды.

Малкъар халкъ Кавказгъа къайтханда, Ибрагим Огъары Жемталаны орта школунда кеп жылланы башчылыкъ этгенди, «Сукач-Суу» колхозну партбюросуну секретары болуп иги кесек заманын урунганды. Къырал къуллукъларда ишлей, биягъы устазлыкъ жумушуна къайтханды. Бабуентни, Огъары Малкъарны да орта школларны директору болуп турганды. Ол «КЪМАССР-ны сыйлы устазы» деген ата тийишли кёрюлгенди.

Ибрагимни урушда алгъан жаралары кеслерин билдире, таныта тургандыла. Ол жашаудан 1987 жылны февралдан кетгенди, женетти болсун. Огъары Жемталада бла Бабуентде орамлагъа Ксаналаны Харунну жашы Ибрагимни аты аталганды.

Басмагъа ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагъанды.

баргъан душманны ызындан къуадыл. Алайда сол жанындан взводха душман от ачады. Аскерчиле атышуу хорлам бла бошайдыла. Ксанав кеси ол сермешде жети немислини ёлтюргенди».

Хорлам сермешле бла совет аскерчиле Германиягъа киреди. 9 майгъа Ибрагимни къаууму Прагада тюбегенди. Австрияны азатлап, ызы бла Берлинге къайтып, Къызыл Жулдузну ордени бла ючюнчю кере саугъаланганды. Хорламгъа Ибрагим ротаны командири, тамата лейтенант деген чында тюбегенди.

Батальонуну командири капитан Макашов Ибрагимге аскерчи характеристикада былай жазганды: «...ючюнчю механика батальонда уруш этген кезиунде кесин алашат, иш кёллю, ариу къылыкълары, адепли офицерча кёргозтгенди. Подрозделенияла-

нында, чингиригенде да окъ тийген жара ызылары бар эдиле. Ала, баям, бизни харапыбызны жигитине, Улуу Ата журт урушну ачы кюлерин, аны койсюз жылларын хазна унутура болур эдиле. Госпитальда юч ай жатып чыккъандан сора, Ибрагимни Махачкалада аскер жауу училищеге ашыргандыла.

ЧЫНТЫ ОФИЦЕР

1944 жылны аллында Ксана улулгъа генерал Рыбалкону ючюнчю танкачы армиясыны 9-чу корпусуну, 675-чи Проскуровский атлы бригадасында къуллукъ этерге тюшеди. Аны къауумунда Львовну эркинлиги ючюн сермешлеге кыатышханды. Анда кёргозтген жигитлиги ючюн Къызыл Жулдузну ордени бла саугъаланганды.

Бу сермешде Ибрагим жаралы болганды. Госпитальдан чыккъанлай, биягъы фронтха

Огъурлу ыз къойганды

Хуртуланы Къайсынны жашы Ачабал 1916 жылда Чегем ауузунда Кёк Таш элде туугъанды. Сабийлиги, жашлыгы да анда өтгенди. Элде ара миюкле къуралып тебирегенде Кёк Ташда да Будённый атлы колхоз къуралады. Жаш анда ишлеп башлайды.

Отуз сегизинчи жыл Ачабал Жансуюланы Зурят бла юйюр къурайды. Быланы эки къызлары болады. Ол кезиуде уруш башланады да, Хурту улулу къазаутха чакъырадыла.

Чегемли жаш биринчи сермешге Сталинградда кыатышады. Немисиле, шахарны алып, Волга суугъа чыгар акыл этедиле. Аны ючюн сауууларын, кючлерин аямайдыла. Мингле бла самолётлары шахаргъа бомбала къуадыла. Топ-окъ атадыла, аскерлери

ёшюн уруш этедиле. Бизникиле да бачаманы атын журюртген шахарны гитлерчилеге къяр акъылда туюйлор эдиле да, алгъа кыаты жуаап къайтарайдыла.

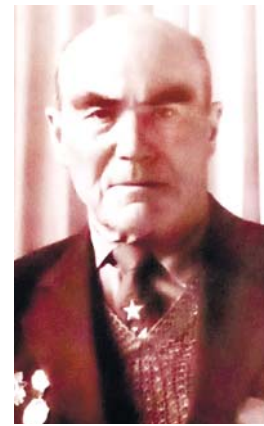
Кюлени биринде Ачабал къуллукъ этген аскер бёлюм душман таба чабыуллукъ этеди. Ал сатырда танка барадыла, аланы ызыларындан а жау аскер. Немисиле табылыннган сауууларындан атдырадыла. Пулемет, автомат окълар бизни солдатланы жыгъадыла, топла топураккы букъугъа, къара тотюннге бурадыла.

Алай болгъанлыкъларгъа, бизники немис околлагъа жете башлагъандыла. Ол кезиуде Ачабалны кыатында топ атылады да, аны темир сыныгы базыкъ бутуна тилп, бир жанындан бирси жанына өтеди. Ол жарасындан саркъып

баргъан кыанын кеси тыйргъа кюрошеди. Алайда санитарла жетип, жарасын байлап, солдатны госпитальда ашырадыла. Ачабал, жарасы бираз игирек болгандан сора, кеси къуллукъ этген аскер бёлюмге къайтады.

Андан сора Украинаны, Белорусияны жерлеринде уруш этгенди. Аты айтылган Хатыны элли да гитлерчиледен азатлаугъа кыатышханды.

Бир жол а атакагъа баргъан кезиуде, осколка тийип, дагыда жаралы болады. Темир сыныкъ бир бутуну сингирип кеседи. Госпитальда Барнаулда жатады. Бу жол жарасы ауур эди да, докторла аны аскерден эркин этип, койюне ашырадыла. Эки таякъгъа таяна келген эди Хурту улу юйюне. Ол заманда аны кёкюрюгинде Къызыл

Жулдузну, Ата Журт урушну ордени эм майдалла бар эдиле. Бир айдан а анга жангы жол

чыккъы. Узакъ жол. Миллет Орта Азиягъа кёчюрюлдю. Анда Къазахстанга тюшген эди. Колхозда бираз ишлей кетип, артта больницада завхоз болуп турганды.

Андан къайтхандан сора уа, юйюрю, юйдегиси бла Тёбен Чегемде орналганды. Колхозда малчы болганды. Юй бичисеи Зурят бла алты къыз ёсдюргендиле, барысын да окъутуп, жашуу жолгъа салгандыла.

Эл адамы эди Ачабал, ариу тилпи, кимге да сёзю жарашан. Ол дуниядан кетгенде, битеу Чегем ауузуну адамы бушу этген эди. Аны дуасына келген адамла арбазына угъай, саулай орамна окуна сыйынмай эдиле. Ызындан къалган жуукъ-ахлулары Ачабалны дайым эсгергенлей турадыла. Аны таныгъанна уа жашлагъа: «Ачабалча киши болушгъуз», – дейди.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Мухажир, баям, биринчи малкърлары лётчик болуп эди. Россейни Къоруулау министерствосуна ара архивден билдиргенлерине кёре, ол 1931 жылда Моздокда 10-чу кавалерия дивизияны полковой школуна курсанты болганды. Андан сора Ейск шахарда Сталин атлы тэнгиз лётчиклени аскер школуна окуганды.

Аны бошагандан сора, аны Бакуга къуллук этерге ашырадыла. Юч жылдан лейтенант чын бериледи. Алгъа ол полкуну бөлүк

эдиле. Анда темирден эм бетондан къюлгъан журтла кёп эдиле. Аланы танклары топлары окына чачдыралмагандыла. Финлиле ол жерледен атдырып, кёп аскерчи бизини кыргъандыла. Артад бизиникие самолётладан уллу бомбала атып, алай бузгандыла аны. Ол самолётланы санында Мухажир башчылык этген къаууму да болганды.

Къадыр улу Улуу Ата журт урушда да болганды. Къоруулау министрствону ара архивинден

алистни Кенделеннге жибередиле. Эки жылы анда школну директору болуп турганды.

Жаш болганлыкыгъа, устаз коллективге тюз оноу этип, ишин тийишли бардыргъанды. Элде намысы жюрюй эди. Ныгышда олтургъан акьсакъалла аны бла ёрге туруп саламлашхандыла. Бош заманы болса, ол къыралыбызда бола тургъан жангылыкыладан айта эди.

Отуз тогузунчу жыл Борисни аскерге чакъырадыла. Андан

журдыла. Ол дивизионну штабыны начальнигиди.

Алгъа тасхачылары жиберип, гитлерчилени пулемётлары, топлары къалайлада болганын тохташдырады. Сора кеслеринде болгъан сауутладан бирча атдырып, аланы жокъ этеди. Ызы бла бизни аскерле, кеслеринден аз къоранч этип, алайны аладыла. Ол жигитлиги ючон анга Кызыл Жулдузну ордени бериледи.

Андан сора Ата журтун жаудан къоруулай, жанын-къанын аямай, аны ючон къалкъан болуп суюлген жашны коммунисте кеслерини сатырларына аладыла. Юнге жиберген къагытларындан биринде: «Коммунист эм Совет Ата журтуму инсан борчун тийишли тамамлайма», - деп жазады.

Тернополь областыны Кременец шахарыны къатында 1944 жылда 18 мартда къыйын сермешле бардырыладыла. Борисни аскер бөлүмю къоруулагъан жерге немислиле танклары бла юч кере чабыууллукъ этеди. Алай а муратларына жеталмагандыла.

Ол сермешде болдургъан жигитлиги ючон къырал саугъага кёргозюлген къагытында артиллерия полкуну командири капитан Посев былай жазады: «Немислиле чапхан заманда тасханы эм связыны тап къурагъаны аскер борчубузну тийишли толтурурга себеплик этгенди. Тамата лейтенант, дивизионну топларын немис солдатла чабыууллукъ этерик жерлеге орнатып, тюз от ачаныны хайырындан ала техникаларындан, адамларындан кёп къоранч этип, ызыларына къайтхандыла. Къыйын кезиуде дивизионну штабана тюз оноу этгени ючон тамата лейтенант Къадырланы Борис Кызыл Жулдузну орденине тийишлиди».

Ол кезиуде уа таулула Орта Азиягъа кёрююлдиле. Борис аны хапарын да эшитеди. 1944 жылда июльда къарындашы Идрисге Кыргъыстангга ахыр письмосу келген эди. Запад Украинада уруш этебиз деп жаза эди. Ол тийреледе аур жаралы болгъан хапары чыкъгъан эди.

Андан ары къадыры белгисизди. Хорламын юнон жууукълалдыры ючон, душман аскерлери бла сермеше, уруш аулакьлада къалгъан Къадырланы Мухажирни бла Борисни хапарлары алайды.

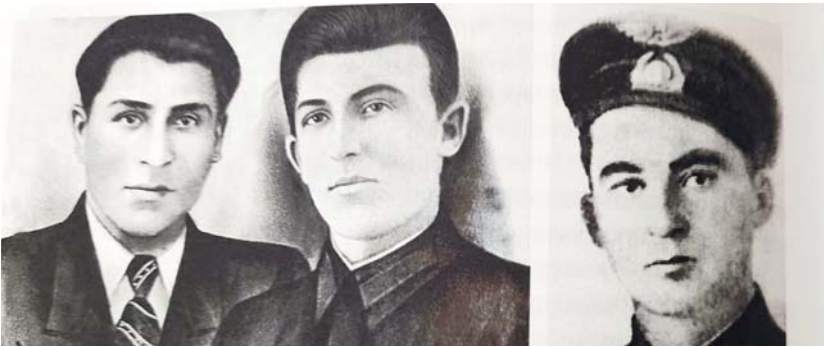
ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

СУРАТДА: (солдан онгнга) Къадырланы Борис, Къазиыланы Солтан эм Къадырланы Мухажир.

Жигиттик

Ата журтларыны керти уланлары

Хар тукъумну да барды ёхтемленген адамлары. Къадырладан эки туугъан къарындашны жашлары, Улуу Ата журт урушун жигитлери Мухажирни бла Борисни айтырга боллукуду. Ала экиси да, къыралыбызга жау чапханда, душман аскерлери бла сермеше, уруш аулакьлада къалгъандыла.

монне башчылыкъ этеди, артада у эскадрильяны таматасыны болушлукъчусу, уруш башлангъанда уа, командир эди.

Ары дери уа эплилени эслеринде къалгъан бир сейр шарт. Мухажир уруш башланьрыны аллында, самолёту бла учуп келип, Бабугентни интернатыны къатында Тогъай-Аллы тюзде къонганды. Алайгъа Къашхатаудан да келип, кёп адам жыйылгъанды. Ол алгъа аскерде къалай къуллукъ этгенини юсюнден хапар айта эди.

Къыркынчы жыл туугъан эли Къашхатаугъа солугъа келгенди. Ол заманда аны ёшюнонде Кызыл Жулдузну ордени бар эди. Ол аны фин урушда этген жигитлиги ючон алгъанды.

Къазаутны ал жылларында Финляндияны да СССР-ни арасында финлиле «Маннергеймни ызы» деп къоруулау ыз ишлеген

берилген къагытда жазылгъанына кёре, ол 1942 жылда августда заданиягъа кетип, андан къайтмай къалгъанды. Аны юй бийчеси оруслу тиширью Ольга Андреевна Бакудан узакъ болмай Монтино деген элде жашагъанды. Ол а Мухажирни экиге айлангъан эгечи Къадырланы Валентинагъа баш иесини юсюнден хапар билдиргенлей турганды. Ахыр юнонне дери аны тукъумун да жюрютгенди. Жигит къашхатаучу жашны андан ары къадары белгисизди.

Мухажирни атасыны къарындашы Токайны да юч жашы урушда болгъандыла. Борисге элде Илияс дей эдиле. Ол 1917 жылда Къашхатауда туугъанды. Элде школну бошагандан сора, билимин андан ары ёсдор, Ленинградда устазла хазырлагъан институтха киреди. Отуз жетинчи жылда аны айырмалы бошап къайтады. Жаш специ-

сора уруш башланады. Ол биринчи гвардия аскерни 350-чи дивизиясыны 917-чи полкуну 1-чи дивизионна тошеди. Эски Оскол шахарны къатында уллу сермешле бардырадыла. 1941 жылда 6 декабрьде Къадыр улу жаралы болады. Иги болгъандан сора аскер бөлүмюне къайтады.

1942 жылда 6 июньда Ржев шахарны къатында да уллу сермешле бардырылгъанда, Къадыр улу алайда биягы аур жаралы болады, жангъдан госпитальгъа тошеди. Андан да тап болуп чыгъады.

Къырк ючюнчю жыл таулу жаш таматалыкъ этген дивизион Юго-Запад фронтну санында Киев областьда сермешле бардырады. Гута Заболотцак элини къатында немислиле къоруулагъан жерге чабыууллукъ этерге керек эди. Аны тамата лейтенант Къадыр улуна бу-

Излеу

Майдал иесин кёп жылладан сора тапханды

«Кавказны къоруулагъаны ючон» майдал иесин 78 жылдан сора тапханды. **Мечукаланы Узейирни жашы Илияс** батырлыкъы ючон алгъан къырал саугъа аны юй бийчесине берилгенди.

Былырт майда республикалы газетледе «Кююш тамгъа» деген статья басмалангъан эди. Анда Улуу Ата журт урушда жан берген курсант Мечукаланы Илиясны тукъум тамгъасы табылып, ол юй бийчесине берилгенини юсюнден айтыла эди. Аны окугъандан сора, биз жигитни юйорюне ол тийишли керюлген къырал саугъаны къайтарырга кереклисине тошонобиз.

Мечукаланы Илияс 1922 жылда Огъары Малкърда туугъанды. 1942 жылда Муртазланы Юсопно къызы Кизийка бла юйор къурагъанды. Тойдан сора жыйырма сегиз юнонден а таулу халкыны уланы Кызыл Аскерге чакъырылады. Ол Кавказ ючон сермешге къатышханды.

31-чи мараучу дивизияны белгисиз тас болгъан аскерчилерини 1942 жылда 27 январьда

басмалангъан 34559-чу номерли тизмесинде курсант Мечукаланы Илиясны 1942 жылда 4 ноябрьде Маратуки деген жер ючон къазаутда ёлгени жазылыпды. Биринчи ол Краснодар крайны Армян районуну Маратуки элини шимал жанында басдырылгъанды. Бюгюндюкде ол Краснодар крайны Апшерон районуну Новый Режет элиди.

Жарсыугъа, Мечука улуну аты асыралгъан жеринде ёмюрлюк

этилмегенди. Болсада Огъары Малкърда эсгертмеде жазылыпды.

КъМР-ни Эссе тутууну китабында (2016 ж, 4-чю китап, 380-чи бет) былай шартла бардыла: «Мечукаланы Узейирни жашы Эльяс, таулу, Огъары Малкър. Совет аскерге 1941 жылда Черек РВК-ны чакъырыуу бла барганды. Тамата лейтенант. 1943 жылда жан бергенди». Болсада бу шартланы тюрлендирип, ол аскерге 1942 жылда чакъырылгъанын эмда 1942 жылда 4 ноябрьде ёлгенин къошаргъа тийишлиди.

Мечукаланы Илияс 31-чи мараучу дивизияны санында Кавказ ючон сермешге къатышханды. Ол «Кавказны къоруулагъаны ючон» майдал бла саугъаланыргъа тийишлиди. Болсада аны жуукъларына бу къырал саугъа берилмегенди.

Илиясны юй бийчеси Кизийканы табаргъа Геляланы Чомай болушханды.

2022 жылда 14 июньда жигити-бизни юй бийчесини атындан РФ-

ни Къоруулау министерствосуну кадрла жаны бла баш управленийсына «Кавказны къоруулагъаны ючон» майдалгъа удостоверенины Мечукаланы Илиясны юй бийчесине берини юсюнден тилек жазгъанбыз. Бир айдан бизге жуап келгенди. Анда уа: «Сизни «Кавказны къоруулагъаны ючон» майдалны удостоверениены беринуно юсюнден тилек сююлгенди. Документни РФ-ни Президентини къырал саугъаланы жаны бла управлениясында берилгенден сора сизге тапдырыллыкъды».

Алай бла бизни кезиуде излеу жумушларыбыз бошалгъандыла. Саугъалауну юсюнден указ къабыл керюлгенден сора, 78 жылдан Мечукаланы Илияс тийишли болгъан «Кавказны къоруулагъаны ючон» майдал аны юй бийчесине берилгенди.

Ахмед НАХУШЕВ,

РФ-ни ФНС-ини

КъМР-де Управленийсыны тамата къырал налог инспектору,

Диана НАХУШЕВА,

КъМКЪУ-ну вузгъа дери хазырлау эм профориентация иш жаны бла управленияны делопроизводител.

Кесперин аямау Юч къарындашны къагары

Ботталаны Гитчени төрт жашы бла бир къызы болгъанды – Ибрагим, Назир, Хажи, Гелястан, Фатимат. Ала Эски Бызынгъа туугъандыла. Анда жашап тургандыла. Биринчи дуня урушун кезиуде жашладан эки таматасы къазаутха кетгендиле. Австро-венгриягъа бла уруш эте, кёп сермешде жигитликери кёргозгендиле. Экиси да къазаутдан къайтмагандыла.

Ибрагим.

Назир.

Гелястан.

Назир Георгий Жорну 4-чю даражасы бла саугъаланганды. Ол урушха кетгенде, анга 22 жыл бола эди. Ибрагимден а хапар жокъду. Ала юйдегили болмагъан эдиле.

Къарындашлары ючюнчюлери Хажи иги молук, къолайлы жашау да къурайды. Сабий заманында, аягына чып тошоуп, къыйналып турганды. Алай болгъанлыкыгъа, бек къарыуула жаш эди. Тирмени болгъанды да, аны ташын кеси жангъылай кётюргенди.

Гелястан а Улуу Ата журт урушха барганды. Краснодар, Сталинград тийрелеринде сермешлеге къатышханды. Юйонне къагыт жибере турганды. Биринде: «Госпиталдан чыкъгъанма. Сталинградка келгемме», - деп жазады.

Юч къарындаш да, Ата журтларын жаудан къоруулай, жанларын аямай сермешгендиле. Аланы юслеринден биз билген хапар буду.
ЛЕЙЛУН улу Х.

Кьюуанч кюнню жууукьяшдыргьанла

Бир киши да унутуллук тьюйюлдю

Аппайланы Эшеуню жашы Таубий. (1912–1945)

Бачиланы Жангерийни жашы Юсуф. (1920–1945)

Биттирлыны Къайтмырзаны жашы Солтанхамит. (1918–1943)

Бёзюланы Ахматны жашы Солтангерий. (1922–1944)

Герийланы Абусаламны жашы Ахмат. (1920–1944)

Гиляхлыны Харунну жашы Далхат. (1909–1945)

Уллу Ата журт уруш башланганда аны жаудан къорууларга тау эллерибизден кеп жашла кетгенди. Ала, жанларын, къанларын аймай, душман аскерлери бла жигитлеча сермешгенди. Кёлпери къалгандыла узакъ жерледе топуракъ юлюшлерин табып. Кимини хапары келгенде юйоне, хапарлары чыкмай къалгьанла да бардыла. Бизни борчубуз а аланы эсде тутарга, ёсе келген

тёлюге айтыргьады. Ата журтларын къорууларга сюелген жашла халкъыбызны, къыралыбызны да энчи ёхтемликеридиле, жигитлеридиле. Газетибизни номеринде Акъ-Суудан къазаутха кетген къауум жашны суратларын басмалайбыз. Аланы элни орта шолуну архивинден алганбыз. Устазла, элни ветеран совети анда белгили эллиерини юслеринден музей къурар акъылдадыла. Уруш

ха къатышханлага уа анда энчи эс буруллу къыды. Мамыр жашуа келир ючюн кеслерин аймагьан уланларыбызны суратларына мындан арысында да басмалай турургьа кёлленипбиз. Аланы жигитликлерин, батырлыкларын, кишиликлерин биз, саула, бир заманда да унутурк тьюйюлбюз

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Кертчилик

«Аскерчи нёгерлерим бла бирге болурга керекме»

Кичи лейтенант Гочияланы Кичибатырны жашы Хусейин аскерге 1938 жылда чактырылган эди. Одесса аскер округда къуллукъ этгенди. Тёбен чегемли жашны хунерин керюп, кичи офицер къауумну юйретген школга ашырадыла. Аны таусууп, ол кичи лейтенант чыны алады.

тау хауасы, андан сора да, тау жайлыкьада кютген малланы сюто, бишлагьы аскерчи жашны саулугьуна керти да хайырлы эдиле. Алай ол алыкьа билмей эди туугьан журтуну тауларын, череклерин, кёгюн ахыр кере кёргенин... Солургьа, заманын зауукьлу ётдюрюрге насыбы тутмады. 1941 жылны июнунда

лында сыйлы борчумду!», – деген эди». Жарсыугьа, таулу халкъны батыр улаыны аскерчи жолу къысха болгьанды. 6-чы аскерни 28-чи атлы дивизиясыны 132-чи атлы полкуну взводуно командири Гочияланы Хусейинни 1942 жылда майда ёлген хапары барды, ол белгисиз тас болгьанланы тизмесине киийрилгенди.

Болсада шёндю аскер бёлюмлени сермеш жолларын ачыкьларга онгла бардыла. Интернетде басмаланган шартлагьа кёре, 28-чи атлы дивизиясыны 132-чи атлы полкуну 1942 жылда майда Украинаны Днепропетровск районуну Павлодар шахарыны тийресинде орналгьанды. Харьков жанында Барвенково, Лозовая, Изюм эллине тийресинде 28-чи атлы дивизия душманны къуршоуна тюшгенди. Бу сермешге тарыхчыла «Харьковский котёл» деп атагьандыла.

Операция 1942 жылда майда башлангьанды. Юг-Запад эм Юг фронтланы аскерлери, душманны къоруулау ызларын бузуп, 50 километрге алгьа барадыла. Алай гитлерчи командование совет аскерлеге къажуу танк къауумну атады. Гитлерчиле шимал, кюнчыгыш жанларын да да къаты от ачып, авиацияны болушлугьу бла совет аскерни къуршоугьа алгьандыла, къауумлагьа чачып, дивизияны саулай кьыргьандыла.

«Харьков операцияны былай жарсылуу бошалгьаныны сылтауу – юг-запад жанында болумгьа тюз багьа берилмегени, ары аскер кючле керекли тенгли ашырылмагьанлары бла байламьды», – деп жаза эди кесини эсгерилеринде маршал Георгий Жуков.

Артха турмау

Жыл санына кёшуп – фронтха

Уяналаны Кыанаматны жашы Алим урушха 1942 жылда 9 августда онжети жылдында кетгенди. Ол, кеси тенгли кёлпеча, Ата журтну къоруулагьанланы сатырында болурга итингенди. «Ол заманда кимни да акъылдында ол эди: къыралыбызны къоруулау, душманны жокъ этиу», – деп эсгергенди Уяна улу. Фронтха жиберигиз деп баргьанында, аны алыргьа унамагьа

«Мени «жуунуу» бла насыбым тутханды. Днепрни, Днестрини, Юг Бугну да бир жанындан башагына ётгенме. Яско-Кишинёв къазаутха къагышханма. Анда биз дивизияны 22-чи группировкасын ууатханбыз. Кеп нёгерлерим да ёлгенди, мен а жаралы болганма. Алай биз медсанбалада кеп турмаганбыз. Алгьа бара эдиле аскерлерибиз, биз да, жаш солдатла, тенглерибизден артха къалыргьа соймей эдик. Фронтда жаратылгьан къарындашлыкь бек къаты болуучуду», – деп эсгергенди Уяна улу.

«Ол кезиуде шокъ эди, гопспитальда жараларына бакьдырып, хар заманда аскерге къайтып тургьанды. 9 майгьа Болгарияда тюбегенди. Анга жыйырма жыл да болмагьан эди къыралны башында Хорламы салютлары кёзде жанганларында.

Алимни уруш жоллары аны бла бошалмагьандыла, ол болгар-тюрк чекде къазаутха да къагышханды, Николаев шахарда къуллукъ эте, кемеле шлеген заводну уруш къазаутындан сора аягьа юсюне салгьанладан бири болгьанды. Ата журт урушну 2-чи даражалы орденни, «Кишилиги ючюн» майдал бла эки кере, «Фашист Германияны хорлагьаны ючюн» майдал бла сауалангьанды. 1943 жылда Совет Союзну Баш командующийи И. Сталинин бюсюреу къагышларына да кеп кере тийишли болгьанды. Ол дуниясын 2008 жылда 9 июнда алышханды.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Аскерчи нёгерли блэ. 1941 ж.

Уллу Ата журт уруш башланды.

Гочияланы Кичибатыр юч улаындан фронтха экисин ашыргьан эди. Жашладан ортанчысы Назрини юсюнден биз «Заманын» быйыл 29 апрельде чыкьгьан номеринде жазгьанбыз. Сыйлы ветеран тамата къарындашыны юсюнден былай эсгеруочю эди: «Хусейин тау жайлыкьладан энип, юйге келип, аскерчи кийимлерин кийгенди. Атабыз, анабыз бла саламлашып: «Атам, мен аскерчи нёгерлерим да бирге болурга керекме. Ол Ата журтубузну ал

255-чи мараучу дивизияны командири И. Замерцев а былай эсгергенди: «255-чи мараучу дивизияны полклары жерлерин бегейтирге атланганларында, мен 3-чю батальонда болганма. Онг жанында атлы дивизия, байракьларын да жайып, кюнчыгыш жанына тебирегенлерин кёреме.

Ал кезиуде шокъ эди, тёререк, алай бир кесекден немисли танкла, алайгьа жетип, атлы аскерчилеге от ачадыла. Атлыла кимни киледеле, деген соруума майор Лященко, ала бла байламьлыкь къурагьа умут этгенин, алай ала жууап бермегенлерин билдиреди. «Артиллерия бла нек болушмайсыз алага?!», – деген соруума: «Мен а ала атлагьа минип танклагьа къажуу барлыкьларын къайдан биллик эдим!», – дегенди».

255-чи дивизияны къагында уа Гочия улу къуллукъ этген 28-чи атлы дивизия болгьанды. Ким биледи, Хусейин аскерчи нёгерлери бла бу кюйсюз урушда къаллай кьыйынлыкьла сынап жоюлгьанларын?

Тарыхчыла жазгьанга кёре, «Харьковский котёлда» Кызыл аскерни 300 мингнге жууукъ аскерчиси бла офицерли ёлгенди эмда белгисизге саналгьанды, Гочияланы Хусейин да аланы санында болуп...

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлагьанды.

«Ол жашауга башха тюрлю кьарай эди»

Быйыл майда Гочияланы Кичибатырны жашы Назирге жюз жыл толлук эди. Анга жораланган эсгериу кюн фронтчуну тууган эм жашаган эли Тёбен Чегемде орта школда бардырылганды.

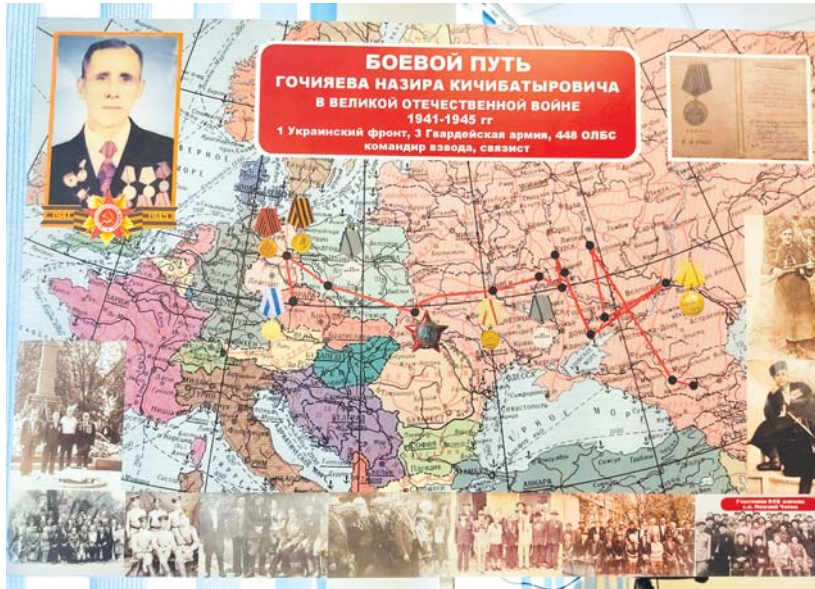
Назир жашаудан жетмиш жети жыллыгында 2000 жылда 16 майда кетгенди. Болмаганча халал, таза ниетли адам эди. Фронтчу Кьызыл Жулдузну ордени, «Жигитлиги ючюн» майдал бла эки кере, дагыда «Киевни кьоруулагьаны ючюн», «Сталинградны кьоруулагьаны ючюн», «Праганы кьоруулагьаны ючюн», «Берлинни азатлагьаны ючюн» эм башха майдалла бла саугьаланганды. Освенцим концлагерьде жесирлени эркин этгенни санындады.

Назирни сабийлери бла туудукьлары Москвада «Елюмсюз полк» акциягьа кьатышхандыла, Назирни эм аны урушда

жамауатда. Иш кёлло адам эди», - дегенди ол.

Бир кьауум заманны ветеран лесник болуп, агьачча да кьарагьанды. Эллилери эсгереннге кере, ол заманда Назир Кичибатырович юй бийчеси Буслиймат эм сабийлери бла бирге эки отоуда жашагьанды, алай ол кезиуде жашау журтлары болмаган кьабартылы лесникни юйюрю бла бирге кесинде кечиндиргенди.

Назир Кичибатырович уруш аулакьлада ёлюмлени керегинден сора жашауга башха тюрлю кьарай эди: хар ким да насыплы болса, кьууанса сюе эди, аны ючюн кьолундан келгенни да аймагьанды. Биреуню

Назирни кьызы Раиса.

белгисиз тас болган кьарындашы Хусейинни суратлары бла Кьызыл майданда баргьандыла.

Школда юбилей жыйылыу а Россейни гимни бла башланганды. Мектепни директору Сарбашланы Альберт эллиле бююнлюкде да фронтчуланы эслеринде тутханларын, сыйхурмет этгенлерин белгилегенди. «Бизни школда да урушну ветеранлары ишлеп тургьандыла. Назирни юсюнден айтханда уа, мен бек алгьа аны адамлыкь ышанларын чертирге сюеме, - дегенди директор. - Ол, сабий бла саламлашса окуна, башын энише ийип, кьолун а жюрегине салып саламлаша эди. Уллугьа—гитче да хурмет эте билген адам эди. Мамыр жашау эм жерибизни азатлыгьы ючюн кеслерин аймай уруш этгенлени биз бир заманда да унутурукь тийюлююз», - дегенди эм битеу жыйылганла ёлген фронтчуланы бир минут шох сюелип эсгергендиле.

Россейни Ич ишлерини министрствосуну Чегем районда ёлюмюню жамаут советини башчысы Аскерби Кокви бийик билим алгьанындан сора аны сют-товар фермагьа жибергенлерин эсгергенди. «Атам фермада Назир Кичибатырович бла бирге ишлеучу эди. Анда керегени фронтчуну адамла бла кьалай сёлеше билгенин. Кесин бек ариу жюрюте эди

жетишими болса, кёлло кёкге жете эди.

Фронтчу урушдан сора Азиягьа келгенде, жюреги бек кыйналган эди. Алай кесини мудахлыгьын букьдуруп, адамланы кёллендирге кюрешгенди, Кьазахстанда Степняк шахарында шахтада ишлеген кезиунде «Кавказ халкьланы тепсеулери бла жырлары» деген ансамблини кьурагьанды, анда битеу келгенлени тепсерге юйретип тургьанды. Ол жыллада уа Кьазахстанда кёп халкьла жашай эдиле, аланы келечилери бизни маданиятыбызны ариулугьуна сейир этгендиле.

Коммунист партияны жыйырманчы съездинде халкьланы кёчюрюу терс иш болгьаны чертиледи. Ата журтха кьайтыргьа эркинлик чыкьганлай, Гочия улу тууган эли Тёбен Чегемге кьайтады. Атасыны-анасыны кьабырлары уа Кьазахстанда кьаладыла. Мында юй бийчеси Буслиймат бла ариу юйюр ёсдюргенди, элли сыйлы адамларындан бири эди. 1977 жылда фронтчу тенгери бла да тубешген эди. Нальчикде алтынчы номерли школда «Излеу» деген клуб кёп документлени тинтип, бирге уруш этгенле тубеширча онгла кьурагьан эди. Юч кюн баргьанды ол тубешуи.

Былайда энчи чертирге

керекди:окьла тубюнде Нальчикден Берлинге жетген чегемли жаш бир заманда да кесине махтау излемегенди. Алай аны кьызы Раиса Назировна махтау ючюн угьай, керти хапар тарыхда кьалыр ючюн, таулу халкьны жашлары жигит фронтчула болганларын ачыкьлар ючюн Россейни Кьоруулау министрствосуну Ара архивинде атасы бла байламлы документлени излегенди эм тапханды. Аладан биринде «Жигитлиги ючюн» деген майдал не зат ючюн берилгени да шарт жазылыпды: «7 августда 1944 жылда жауну артиллериясы кьыстау атыра тургьанлай, уруш аулакьда Гочияланы Назир отуз минутну ичинде кабельни онбир юзюлген жерлерин байлагьанды».

Раиса Назировна баш иеси бла 1982 жылда атасы жетген Берлинге да баргьанды. «Жаланда Берлинни фашистледен азатлагьанда жети минг солдатьыбыз ёлгенди. Ызы бла биз Потсдамда, Прагада да болгьан эдик. Юйге келип, атама: «Сени уруш жолларынгь таныдым», дегенимде, мудах ышарган эди», - деп эсгергенди Раиса Назировна. Хау, Назирни жоллары аны нёгерлерини кьанлары бла жууулгьандыла. Баям, фронтчулагьа мамыр жашауда да эсгериулерини ауурукьларын кётюрген алай тынч болмагьанды.

КьМР-ни ич ишлерини органларыны ветеранларыны советини келечиси Алёна Чернова фронтчуну жашауна жораланган тынгылы доклад этгенди. Чегем муниципал районун Билим беруу управленийасыны методика ёлюмюню таматасы Алёна Борсова сабийлени патриот халда юйретуу магьаналы болгьанын чертгенди.

Тёбен Чегемде ветеранланы советини башчысы Шауаланы Сафар: «Урушдан уллу кьыйынлыкь жокьду дунияда. Мени

анамы төрт кьарындашы немисли фашистлеге кьажуа соландиле, ючюсю борчларын толтура ёлгендиле. Анамы жиямагьан кюнню билмейме. Ма аллай бийик багьа төленгенди бизни эркинлигьибиз ючюн», - дегенди.

Школну окуучулары Улуу Ата журт урушха аталгьан назмула айтхандыла, жырла жырлагьандыла.

Сёзсюз, бу жыйылыуну кьу-

раган директорну орунбасары Улбашланы Фатима энчи махтаугьа тийишлиди. Таматаланы эсгерген фронтчуланы кьыйыларын билген кьадарыбызда, адамды бизни атыбыз, деп айталлыкьбыз. Кьонакьла уа школну директору Сарбашланы Альбертге патриот ише аслам эс бургьаны ючюн жюрек ыразылыкьларын билдиргендиле.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.
Суратла авторнудула.

Иттипу

Элбрус районну краевед музейинде байрам, эсгериу кюнлеге не заманда да энчи ишле бла тубейдиле. Аны директору Этезланы Фатимат, Созайланы Асхаданы кызы, быллай тарых темалага этген ишлери бла белгилиди. Сёз ючюн, аны башламчылыгы бла Интернетде бар Элбрус райондан Уллу Ата журт урушха кьатышханланы тизмелери, жашау жоллары ачыкъланады. Асламысны суратлары да барды. Фатимат а бизни бюгоннюг ушакъ нёгерибизди.

- Фатимат, сизни музейде Аскер махтаулыкну залы барды. Сизге келген, анда Уллу Ата журт урушну кезуонде ачыкъ кьазауатлада болгъанланы кёрюп, аланы юслеринден толду халпар билаллыкъды. Бу экспозиция бла ким кюрешеди?
- Музейни ишчилери бары да сансыз тейюлдуле бизни тарыхыбызга.
- Къалай бла жыйылгъандыла была – документле, суратла, аскерчилени энчи затлары? Алдан ким кюрешгенди ол иш бла?
- Биринчиден, музей Мурачаланы Людмиланы бла Хаджиланы Раисаны

хир, Тебердиланы Азрет, Сотталаны Шарапий...

- Аллай адамларыбызны болушлуклары бла алты жюзден артык сурат, документ, башха затла да жыйгъанбыз. Сёз ючюн, «Кёнделени, Быллымны, Огъары Бахсаннны урушда ветеранлары» дегенча экспозицияларыбыз кёпдуле. Сау он стэнд барды. Алагъа ишчилерибиз Асадуплаева Элина, Батырова Алёна, Толгьурланы Фатимат, Езденланы Женя, Этезланы Таулан жууалыдыла.
- Быланы жарашдырыу ючюн кёп кыйын кете болур. Ол ишни кесигизми этесиз огъесе тышындан болушхан-

Этезланы Фатимат бла Езденланы Мухтар.

Тарыхны дерслери эски болмайдыла

Сабийей 1942 жылда Бечо аууш бла Горжюге этген Кубаткина Алла музейге келгенлеге хапар айтады.

башламчылыклары бла ачылгъанын белгилерге суюме. Кёп кыйынлары биринчи директорланы Езденланы Хаджибийн эм Хажиланы Раисаны барды. Раиса халккъым деген тишириву, Россияни сыйлы устазы, педагогика илмуланы кандидаты, патчах Пётр I орденине тийишли болгъан адамды. Бу музейде ишлегенле аны бла бирге тау элlege айланжы жыйгъандыла мында болгъан затланы бир талайын.

Ачылгъанында, ол 2002 жыл эди, музейде эки зал бар эди. Биринде шахарны, молибден-вольфрам комбинаты тарыхындан суратла, башха материалла, экинчиде ура – этнография экспонатла. Кертиди, элхуур болгъанда, хата тыошген эди экспонатлага. Алай а бир жылдан музей ишлеп башлагъанды. Бери кыйынлары киргенле кёпдуле, аскерчиле жюрюгтен затланы бергенле да, залны кьурашдырыгъа болушханла да болгъандыла. Ол санда Жаппуланы Даниял, Гюлюяланы Хананий, Езденланы Мухтар бла Хажибий, Бапыналаны Сагид, Гуданаланы Та-

ладамы бардыла?

- Барыбыз да кьатышабыз быллай жумушлагъа. Бирде биз тилеп, кеслери келип да болушадыла, «Маданият» деген федерал программаны хайырындан музейге субсидия берилген эди, ол ахчага стэндлерибизни жангыртханбыз, мультимедийный оборудование да салгъанбыз. Хар бир экспонатны кесини энчи тарыхы барды.
- Кёрмючдеги патефонну юсюндөн айтсанг эди.
- Мен аны Кёнделенде музейге ремонт керек болуп, аны жаба айланганларында, анда кьагытыла тубюнде тапханма. Арта белгиниме кёре, бу Жансуйланы Отайны жашы Азретники болуп чыккъанды. Азрет, Ленинградда бир аскер училищени курсанты, Уллу Ата журт урушда тас болгъанды. Ол окъургуя кете туруп, бек багъалы затын – патефонну – эгечи Акъылга кьойгъанды, мени кезюмден тут деп. Ол тишириву келтиргенди муну Кёнделенде музейге.
- Арта жигитни суратын да тапханбыз. Кертисин айтханда, Элбрус районну

алсанг, мындан кетген жигитлени араларында Брест къаланы, Москваны, Ленинградны, Сталинградны кьоруулагъана, Украинада, Белоруссияда, башха жерледе – фронтну къалайында да уруш этгенле да бардыла. Аланы хар бири да тийишлиди махтау, ыразылыкъ сёзге. Аланы атлары, сыфатлары да унутулмазын суюбиз биз – музейде ишлегенле.

– Энчи багъалы затлага кьайсы экспонатланы санайса?

– Хар бири да багъалыды манга. Бу сурат альбому алсанг, аны бизге Владимир Малышев бергенди. Аны атасы Уллу Ата журт урушха дери мында жашап тургъанды, Тырныаузда вольфрам-молибден комбинатда ишлегенди. Урушха кетип, 1942 жылда Сталинград тийресинде ауушханды. Ол жыйгъанды быланы. Мында шахарыбызны тарых бетлери сакъланадыла.

– Фатимат, сиз не тюрлю жамауат жумушха да кьошуласыз, ол затха Маданият юйде тургъаныгыз да себелик эте болур. Кесигизни ишигизни да эрте жетишесиз. Къалай барады бюгон ол?

– Хау, ол бизни туюлюк эсе да, гитче шахарчыкъда болгъан ишлеге кьайсыбыз да бир юлюш кьошабыз. Кесибизни ишибизде ура экскурсияла боладыла: сабий садлагъа жюрюгленден башлап, школчула, студентле, туристле, солургъа келгенле – кёп адам жюрюйдю бери. Аланы тарыхыбыз бла шагърейей этиу баш борчубузду. Кишиликни дерслери эски болмайдыла. «Жигитле бла ёхтемленебиз», «Жигитлик дерсле – жашау дерсле», «Адам эсинде кьалырча», «Минги тау башында байракъла», «Уллу Ата журт уруш», «Тау бийиклени жигитлери», «Кишиликни эм ачыууну 900 кюнсю», «Бизни жерлеширивиз – Сталинград къазауатда» дегенча эм башха темалы стэндле бири бирин алышындыра, алай иш бардырабыз.

Сора эсгериу кёрмючле, тубешиуле... Кесигиз кёрген экспонатла, стэндле да излейдиле эс да, билим да, тирнеклик да. Кертиди, бусагъатда Культура юйге

ремонт этиле турады. Мында ишлеген биригиулен ары-бери кёчюре турадыла. Биз 4-чю номерли школдабыз. Арта музейибизни онг тубюнда тап болур деп ышанама.

– «Хорламны Байрагы» деген акцияны, «Элбрус мемориал» атлы излеу къауумну юслеринден да айтсанг эди.

– Сабийле Хорламны кюнюнде ол байракъны юлгюсюн сыйлы къалаурлукъда тутадыла, бир бирге бир да ару ётдюредила. Ол иш алда, 2019 жылда, Кёнделени 1-чи номерли школунда башланганды. Энди ура тёрели ишге ётгенди музейде да, районда да.

– «Элбрус мемориал» деген къауум Минги тауну бетлеринде Уллу Ата журт урушдан бери да буз тубюнде тургъан солдат ёлюклени табдады. Ала сабийлеге ол ишлеринден дайым хапар айтадыла. Уруш ветеранланы совети, афганчыла, башха жамауат биригиуле да сабийле бла тубешиуно кезиюлу бардырадыла. Ала журтубузну сюерге юйретюуде быллай дерслени магъаналары къалай тере болгъанын сабийлени бетлеринден кёрюп турабыз.

– Баям, айтханынга кёре, Хорламны кюню бек жууалы кюн болур сизге?

– Хау, жыл сайын ол кюн мында Махтаулыкну залында уллу иш этиледу: «Уллу Хорламны къууанчы», «Комсомолчула – Уллу Ата журт урушну жигитлери», «Эсде тутабыз, жарсайыбыз», «Россияни Жигитлерине махтау!» дегенча тубешиуле кьурайбыз.

– Кёргозюр, ёхтемленир затыгъыз барды.

– Бу райондан Совет Союзу Жигитине бир къауум адам кёргозюлгендиле: Сулдайланы Шамшюдюн, Этезланы Зекерия, Доттуланы Ибрагим, Гыттыуланы Максим, Улакъланы Исса (Добай), Мақтыланы Магомед, Теммоланы Юсюп, Гюлюяланы Шарафутдин. Тюрлю-тюрлю сыйтаула бла алагъа «Жигит» деген ат берилмеген эсе да, биз аллай аскерчилерибиз болгъанлары бла ёхтемленебиз.

– Сёзсюз, ала барысы да, башха жигитлерибиз, белгисиз кьабырлада жатхан аскерчи жашларыбыз да халкъыбызны игилеридиле. Ёсе келген тёлгоге аланы кишиликлери юлго болургъа керекди.

Ушакъны МУСУКАЛАНЫ Сакинат бардыргъанды.

Эсгертиу

Сакълыкъ бютюн изленеди

КъМР-де Оператив штаб республиканы жамауатын бла аны кьонаклары келе тургъан байрам бла – Уллу Ата журт урушда Хорламны кюню бла – алгышлайды эмда сакълыкъны кючлендирме чакъырады, террорчулукъ ишледен сакъланыр ючюн бу жорукъларга бойсунуругузуны тилейди:

- кыйын халга келтирмеге, тегерекедегилеге кьоркьуу салыргъа боллукъ ишле этмеге кюрешигиз;
- автотранспортну анга деп бёлюнген жерлеге салыгыз;
- ишеклик туудургъан чулгъланы

бла автомобильлени кёрсегиз, теракт эмда башха аманлыкъла хазырлана тургъанларыны, адамлада чачдырычу затла бла сауутла болгъанларыны юслеринден билсегиз, олсагъат право низамны сакъллауула бла болушукъла терк келген службалага билдиргиз;

- адамла аслам кьатышхан жыйлыула баргъан, той-ююн болгъан жерледе право низамны сакъллауучулары, низам ючюн жууалы болгъан башха адамлаы

законну излемлери толтуругъуз.

Хар билдирме да тынгылы тинтиликди, алагъа кёре инсанларыбызны кьоркьуусулукъларын жалчытуу жаны бла тийишли мадарла этиликдиле.

КъМР-де Оператив штаб ишеклик туудургъан шартланы бла затланы юслеринден билдиргенлени атлары жашырынлыкъла кьалыкъларына ышандырады эмда республиканы жамауатына халны ангъланы ючюн ыразылыгын билдиреди.

«Исси ызыны» телефонлары:
КъМР-де Оператив штабын: **48-15-48**;

КъМР-де УФСБ-ны: **48-15-81** (ышаныулыкну телефону);

КъМР-де МВД-ны: **40-49-10** (дежурный кесеги), **49-50-62** (ышаныулыкну телефону);

Россияни Следствие комитетини КъМР-де Следствие управлениыны: **77-64-22** (ышаныулыкну телефону);

МЧС-ни КъМР-де Баш управлениясыны: **39-99-99** (дежурный бёлюмю).

Ыспас

Батырлыгыны шагыаты

Алгъаракълада жашлары бююнлюкде энци аскер операциягъа къатышхан ата-аналагъа ыспас писмола келгендиле. «Бу бюнледе малкъар халкъ Жангырууну кюнюн белгилейди. Сёзсюз, жангы жашаугъа къуанады. Тёреде болуучусуча, ишде, окъууда да бек иги къызларыны бла жашларыны атлары айтыладыла, алагъа

кючюн баргъан къазауатда жаралы болгъанды. Анга да къарамай, сермешуно андан ары бардыргъанды. Дагыда, украинлы нацистле алгъа ёшюн ургъанларында, Рустам башчылыкъ этген тангка топокъ тийгенди. Таулу жаш, биргесине къуллукъ этген жаралы тенгин сыртына кётюрюп, къоркъусуз жерге элтип, анга биринчи болушлукъ этгенди. Андан сора уа башхаланы да ёлюмден къутхарууну къайгысын кёргенди. Нёгерлери бла бирге кече белинде жети километри жау барып, штаба жетгенди, анда башха тангга олтуруп, биягъы къазауат баргъан жерге кайтханды.

сый-намыс бериледи. Ала-ны араларында, насыпха, жаш адамла да кёпдюле. Бююнлюкде ала-ны бир къаууми шёндю бара тургъан энци аскер операциягъа къатышып, кишилликлерин, батырлыкларын да кёрютседиле. Бизге уа ала-ны юслеринде командири билдиредиле. Жашларыгъыз бла ёхтемленрге боллукъсуз. Ала-мат сабийле ёсдоргенсиз. Сау болуугъуз», – деп жазылады алада.

Госпитальгъа уа эки кюнден сора баргъанды. Узакъгъа барыргъа унамай, биринчи болушлукъну этдирип, артка, кесини экипажнына келгенди. Бююн да Херсон областьда жашагъан мамыр адамлары кёруулалы къуллукъ этеди. Сёзсюз, биз Рустамча жашларыгъыз бла ёхтемленге боллукъсуз. Ала ата-бабаларыбызны махтаулу атларына кертичилей къаладыла, ала-ны ахшы төрелерин андан ары бардырадыла. Ма аллайланы хайырында жашайгъыз биз бююнлюкде мамыр кёкню тюбюнде. Халкъыбыз республиканы жеринде фашистле этген коюсюз ишлени алыкъа унутмагъанды. Жигит жерлешле-рибизни аллында баш ура, алагъа ыспас этебиз. Аскерчи жашларыбызны юслеринде материалла басмалагъаныбыз сайын, ала юйлерине, юйюрлерине сау-саламат кайтырлары-нын тежейбиз.

ХОПАЛАНЫ Марзият.

Улуу Ата журт урушда Хорламны 78-жыллыгына жораланып, «Эсде тутуу» деген битеуроссий акция бардырылады. Аны чеклеринде Хасанияны 16-чы номерли мектебинде митинг болгъанды. Анга школчула, устазла, ата-анала, эллиле да къатышхандыла. Ала-ны мектепни директоруну къуллугъун толтургъан Маргарита Штова алгъышлагъанды.

«Бу Хорлам къаллай кыйынлыкъ бла келгеннин, аны ючюн мингле бла совет адамла жанлары бергенлерин ёсюп келген төлюлеге дайым билди-

рип турургъа борчлубуз. Бююнлюкде биз мамыр кёкню тюбюнде жашайгъыз, ишлейбиз, окъуйбуз, сабийле ёсдорибиз. Ол игиликени бизге ата-бабаларыбыз келтиргендиле, аны унутмагъа керекбиз. Бу акция да ол мурад бла къуралгъанды. Биз анга жыл сайын къатышабыз, дерследе Хорламны келтирген жерлешле-рибизни, бир эллилерибизни юслеринден хапарлайбыз. Ала-ны унутмай, келлик төлюле да билрча этерге керекбиз», – дегенди ол.

Ызы бла къолларына Улуу Ата журт урушха къа-

Жоралау

Жерлешлерине баш ура

тышхан жерлешlerini, жууукларыны суратларын, Хорламны байрагынын, гюлле да алып, окъуучула мектепни аллында «Ёлюмсюз полк» къурагъандыла. Арбазда эки эсгертмени къатында да

шош сюелгендиле.

Ол кюн бери келгенле окъуучула устазлары бла бирге къурагъан «Хорламны келтиргенле» деген кёрмючге да къарагъандыла. Анда Хасаниядан урушха къатышханланы суратла-

Къулыланы Къайсынны, Отарланы Керимни, Алим Кешокону да Ата журтха жораланган назмуларын орус, малкъар, къабарты тиледе ару айтагъандыла, эсгертмеге гюлле салгъандыла, бир минутну

рын, энци кийимлерин, къолларында жюрютген затларын да кёрюрге боллукъ эди.

Битеу класслада «Кишилликни дерслери» да бардырылгъандыла.

ДАЛХАТЛАНЫ Марзият.

Акция

Ёхтемлендирген белги

Тюнене Улуу Ата журт урушда Хорламны 78-жыллыгына аталып, Нальчикде патриот акция бардырылгъанды. Аны кези-юнде жаш волонтерла сахарны орамларында Георгиевский ленталаны юлешгендиле. Ала-ны сахарны уллу эмда гитче орамларында да кёрюрге боллукъ эди.

Акцияны КъМР-ни Жаш төлюню ишлери жаны бла

министерствосу, республикада болгъан жаш төлю жамуаут организацияланы къаууми бла бирге къурагъанды. Ала Нальчикде эки-юч кюню ичине онеки минг лента юлешгендиле, районлада да ол иш къыстау бардырылады. Битеу да Георгиевский ленталадан жыйырма минги юлешинириди.

Люба АДИЛОВА.

Жолоучулукъ

Поезд бла – айбат жерлеге

Россейде темир жол туризм айнык барады, алай бла «круиз поезде» деген улоуда жолоучулукъгъа сейир ёседи. Поезд экскурсияланы чегинде шахарланы тийрелери бла белгиленген

жерледе тохтап-тохтап ётеди. «Кавказны жажуары» поезд Москвадан 2 майда теби-регенди, Москва–Майкоп–Владикавказ–Грозный–Махачкала –Дербент–Нальчик –Москва маршрут бла.

Нальчикге ол 7 майда 7:30 сагыатда жетериди. Мында туристле Элбрус тийресине Азау талагъа тебирикдиле, анда ала Миниг таугъа кётюрюлюп, Кавказ төппелени деменгиликлерине къарар онг табарыкъдыла.

Проектни чегинде республиканы битеу къыралдан 200-ден артыкъ турист жю-ларыкъды. Ол поезд бла «РЖД» ОАО-ну таматаларыны къауумуну делегациясы

да келликди, аны келчилери Дмитрий Пегов – «РЖД» ОАО-ну генеральный директоруну орунбасары, Елена Ракова – «РЖД» ОАО-ну адамлары ташуу департаментини таматасыны биринчи орунбасары эм башхала басма органланы келчилери-рини сорууларына жууаппаргъа хазыр боллукъдула, деп билдиредиле бизге КъМР-ни Курортла эм туризм министрствосундан.

ВГТРК-ны «ГТРК «Къабарты-Малкъар» филиалында ишлегенле коллегаларына – тематикалы бериулени бёлюмюню таматасы Людмила СУРЖЕНКОГЪА атасы – халкъны жарыкъландырууну отличниги, урунууну ветераны, кёлплени сюйген устазы Александр Иванович СУРЖЕНКО ёлгенине бушуу этгенлерин билдирип, кыйгы сёз бердидиле.

Газетни келир номери 11 майда чыгарыкъды.

Учредительле: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан
РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторуну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Назабат
(баш редакторуну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаппы секретарь),
МУСЪКАЛАНЫ Сакиннат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаппы секретарь - 40-03-24. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.
Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин кёруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.
Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - ПИ 5893
Газетни басмагъа «КъМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер служба хазыр этгенди.
Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басманнганды.
Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикге кёре 19.00 сагыатда кюл салынады. 20.00 сагыатда кюл салыннганды.
ГАЗЕТНИ НОМЕРНИ ЧЫГАРГАНЫЛА:
Мусукаланы Сакиннат - дежуурный редактор, Кучукуланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия - жууаппы секретары орунбасарлары; Зезаланы Лида (1,2,3,4-чю бетле), Геляланы Валентина (10,11-чи бетле), Ахматланы Лиоаза (9,12-чи бетле) – корректорла.
Тиражы 1681 экз. Заказ № 943
Багыасы эркинди.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин аты проспекти, 5
электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru